

<https://sanad.iau.ir/Journal/jcdepr/Article/1081953>

الگوی پارادایمی برنامه درسی دانش بنیان با محوریت تعالی اخلاقی در آموزش عالی

مرتضی اکبری مهنی^۱، زهرا زین الدینی میمند^۲، میترا کامیابی^۳، نجمه حاجی پور عبایی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۱

چکیده

برنامه‌های درسی بستر شکل گرفتن مهمترین فرایند نظام دانشگاهی یعنی یادگیری است؛ برنامه‌های درسی آموزش عالی، یکی از خرده نظام‌های اصلی آموزش عالی هستند. تحقیق حاضر با هدف ارائه الگو پارادایمی برنامه درسی دانش بنیان با محوریت تعالی اخلاق در نظام آموزش عالی انجام شد. روش پژوهش حاضر به لحاظ زمان مقطعی؛ به لحاظ هدف کاربردی؛ و به لحاظ رویکرد روشی کیفی از نوع روش گراندد تئوری انجام شد جامعه آماری شامل افراد خبرگان و صاحب نظران که در قلمرو موضوعی پژوهش دارای اطلاعات بوده شامل استادان دانشگاه و روسای دانشگاه بود؛ روش نمونه گیری هدفمند و حجم نمونه تا رسیدن به اشباع مفهومی ادامه یافت که با ده نفر به این اشباع مفهومی رسید. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها در بخش کیفی از مصاحبه ساخت یافته استفاده شد روایی پژوهش‌های با روش های بازبینی توسط اعضاء و پایایی از روش توافق درون موضوعی استفاده شد. یافته های تحقیق نشان دهنده ۱۲۴ کد باز و ۳۳ کد محوری، ۵ کد گزینشی به دست آمد. نتیجه یا پدیده محوری که می توان از این تحلیل به دست آورد تربیت شهروند اخلاقی است که هم شهروندی پویا و کارآفرین است و هم معیارهای اخلاق را رعایت می کند.

کلید واژگان: طراحی برنامه درسی، دانش بنیان، تعالی اخلاق، آموزش عالی.

۱- دانشجوی دکتری، گروه برنامه ریزی درسی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران.

۲- استادیار گروه علوم تربیتی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران. (نویسنده مسئول)

۳- استادیار گروه روان شناسی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران.

۴- استادیار گروه روان شناسی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران.

مقدمه

کنند. در برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی، هدف و محتوا به‌عنوان دو عنصر اساسی، نقش با اهمیتی را ایفا می‌نمایند (۶). محتوا و شکل برنامه درسی ماهیتاً ایدئولوژیک هستند. هدف به دانش، مهارت‌ها و نگرش‌هایی که باید آموخته شوند اشاره دارد و محتوا به مثابه موضوع درسی برای یادگیری تعریف می‌گردد (۷). تحقق هدف‌های آموزشی از طریق مطالعه موضوعات و عناوین مختلف امکان‌پذیر است. قرار دادن هدف و محتوا در برنامه عملی به‌عنوان عناصر متفاوت، این اجازه را می‌دهد که بر تفاوت بین آن‌ها تاکید دارد. این موضوع از آن جهت حائز اهمیت است که عنصر محتوا با آن که در ارتباط با هدف‌ها، هویت خود را کسب می‌کند اما در تدوین آن آزادی عمل بیشتری وجود دارد (۸). موضوع مشارکت و تعامل به ویژه در برنامه درسی آموزش عالی با توجه به وجود ذی‌نفعان مختلف برای این موسسات و حساسیت‌هایی که در خصوص پاسخگویی به آنها برای آموزش عالی وجود دارد از اهمیت بیشتری برخوردار است. برنامه‌های درسی به شدت با تغییرات فناوری دانش بنیان مرتبط است (۹). با این وجود، برنامه‌های درسی آموزش عالی هنوز به طور جدی وارد بحث سیاست‌گذاری نشده و حتی در ورطه عمل نیز مورد بی‌مهری قرار گرفته است (۱۰). تفسیر دانش‌قدرتمند، در مقام عنصر بنیادین برنامه درسی دانش بنیان، به تبیین مولفه‌های ساختاری این برنامه درسی کمک شایانی خواهد کرد. بر این اساس مولفه‌هایی هم-چون برنامه درسی و راهبردهای یاددهی-یادگیری و هم-چنین ارزش‌یابی با مفهوم پردازی دانش‌قدرتمند تبیین می‌شوند. اما با این حال آموزش عالی در کشور دچار چالش‌های متعددی شده است. در واقع دانشگاه‌ها در ایران و سایر نقاط جهان با مسائل و مشکلات گسترده‌ای روبرو هستند. مسئله نخست به انتظارات دانشجویان از دانشگاه و آموزش عالی مربوط می‌گردد (۱۱) بدون شک اگر دانشگاه‌ها نتوانند با بازنگری خود این انتظارات را برآورده سازند، دانشجویان به دنبال جانشین‌های دیگری به جای دانشگاه خواهند رفت. مسئله دوم پیشروی دانشگاه‌ها، ضعف تحقق انتظارات جامعه از دانشگاه‌ها است. جامعه از دانشگاه انتظار دارد، در تربیت نیروی کار آموزش دیده باصلاحیت و پژوهشگر نوآور که باعث تزریق محصولات و فرایندها، خدمات، سیاست‌ها، رفتارها و فهم جدید می‌گردد، بکوشند (۱۲). مسئله سوم محدودیت‌های مالی در دانشگاه‌های ایران و بسیاری از دانشگاه‌های دیگر

آموزش عالی یکی از زیرساخت‌های مهم نظام آموزشی هر کشور می‌باشد که وظیفه آن تربیت نیروی متخصص در زمینه‌های مختلف، پژوهش و ارائه خدمات تخصصی در حوزه‌های متنوع علم و فناوری به جامعه است. در عصر حاضر، جوامع پیوند هرچه بیشتر بین آموزش عالی و برنامه‌های پیشرفت ملی و ارتقای دانش و فناوری را در دستور کار خود دارند. زیرا توسعه ملی نیازمند حرکت به سوی علم و فناوری، چه در تدریس و چه در تحقیق دانشگاهی است (۱). کارکردهای متنوع آموزش عالی اعم از آموزش، پژوهش و تربیت نیروی انسانی متخصص و دانش بنیان باعث شده است که جوامع، این قلب تپنده را هر روز بیش از گذشته در حالت پویایی نگاه داشته و هزینه‌های هنگفتی را در سطح ملی و خصوصی برای پیش برد این بخش از نظام آموزشی اختصاص دهند (۲).

برنامه‌های درسی بستر شکل گرفتن مهم‌ترین فرایند نظام دانشگاهی یعنی یادگیری است؛ برنامه‌های درسی آموزش عالی، یکی از خرده نظام‌های اصلی آموزش عالی هستند و طبیعتاً همراه با تغییر محورهای اصلی مورد توجه دانشگاه‌ها، آنها نیز از تغییرات لازم برخوردار می‌شوند (۳). وظیفه شکل‌دهی به برنامه درسی، آینده، یک مساله تغییر سیاسی در سیستم آموزشی است. یک برنامه-ریز درسی آموزش عالی، می‌بایست از آینده پژوهی در برنامه درسی و آینده‌های ممکن که در چشم‌اندازها و رسالت‌های آموزش عالی به تصویر کشیده شده‌اند آگاهی داشته باشد و آنها را در فرایند تدوین و طراحی برنامه درسی در نظر بگیرد (۴) برنامه درسی آینده، ایده‌ای است که از نظریه انتقادی تعلیم و تربیت و برنامه درسی شکل گرفته است و باید به عنوان مفهومی از تعلیم و تربیت در ارتباط با چشم‌انداز جامعه آینده در نظر گرفته شود چنین مفهومی باید با خود تامل برنامه‌ریزان درسی را به همراه داشته باشد به نحوی که با مسائل و مشکلات جامعه مدرن درگیر باشند. برنامه درسی آینده کشف شدنی نیست، بلکه بایستی تصور شود و ساخته شود (۵). تدوین و اجرای یک برنامه درسی کارآمد از دغدغه‌های اساسی متولیان آموزش عالی است. در فرایند تدوین و طراحی برنامه درسی، برنامه‌ریزان درسی آموزش عالی، قبل از این‌که به شیوه‌های اجرایی و عملی بپردازند باید در مورد عناصر برنامه درسی به مانند هدف و محتوا تصمیم‌گیری

بنیان درآموزش عالی چگونه باشد که بتواند در راستای دانش افزایی با محوریت اخلاق بتواند کارا باشد؟

روش

پژوهش حاضر به لحاظ زمان مقطعی؛ به لحاظ هدف کاربردی؛ و به لحاظ رویکرد روشی کیفی از نوع روش گراند تئوری انجام شد جامعه آماری شامل افراد خبرگان و صاحب نظران کلیدی که در قلمرو موضوعی پژوهش دارای اطلاعات بوده شامل استادان دانشگاه و روسای دانشگاه بود. نمونه‌گیری در این بخش هدفمند بود و حجم نمونه تا رسیدن به اشباع مفهومی ادامه یافت که با ده نفر به این اشباع مفهومی رسیدیم. جامعه آماری در بخش اعتباریابی مدل که به روش دلفی انجام می شود از ۱۰ متخصص انجام شد. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها در بخش کیفی از مصاحبه ساخت یافته برای حصول اطمینان از روایی پژوهش‌های آمیخته و به منظور اطمینان خاطر از دقت بودن یافته‌ها از دیدگاه پژوهشگر، مشارکت‌کنندگان یا خوانندگان پژوهش اقدامات زیر انجام شد: بازبینی توسط اعضاء؛ سه نفر از مصاحبه شوندگان گزارش نهایی مرحله نخست، فرآیند تحلیل یا مقوله‌های به دست آمده را بازبینی نمودند که نظرات و پیشنهادها را آن‌ها در مرحله کد گذاری محوری اعمال شد. بررسی همکار: دو نفر از اساتید و دو نفر از دانشجویان دکتری مدیریت آموزشی به بررسی پارادایم کدگذاری محوری پرداختند و دیدگاه‌ها و نظرات آن‌ها در تدوین الگو مد نظر قرار گرفت. در تحقیق کنونی به منظور محاسبه پایایی مصاحبه‌های انجام گرفته از پایایی بازآزمون و روش توافق درون موضوعی استفاده شده است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که کدگذاری‌های انجام گرفته از پایایی مناسبی برخوردار است.

یافته‌ها

کشورها هست (۱۳) برای گذر از این وادی می بایست دانشگاه‌ها درآموزایی کنند. درآموزایی دانشگاهی با ساختار خشک و غیر منعطف و غیر کارآفرین موجود در آموزش عالی ناسازگار است (۱۴) مسئله چهارم، ناشی از دگرگونی‌های فناوری است. بدون شک هدف آموزش عالی تجهیز دانشجو به مهارت‌ها و دانش برای موفقیت در زندگی و محل کار است. اگرچه این هدف به‌عنوان یک ارزش قرن‌ها ثابت مانده، اما دانشگاه‌ها در اثر دگرگونی‌های فناوری در معرض تغییرات عمده قرار گرفته اند. محیط دانشگاهی، کتابخانه‌ها، مقالات، مجلات، رده‌ها، دانشجویان عصر سنتی، جوابگوی فناوری امروز نیست. مرزهای سنتی و رسمی در حال فروریختن و حوزه‌های میان رشته‌های مثل نانوفناوری در حال افزایش است (۱۵). دولت‌ها و جامعه به دلیل تأمین بودجه دانشگاه‌ها، به طور روزافزون در خصوص به کار بستن مسئولیت‌ها، کیفیت برنامه‌های آموزشی، و هماهنگی برنامه‌های آموزشی با نیازهای جامعه و غیره بر پاسخگویی دانشگاهی تأکید دارند. ازجمله چالش‌های اخیر نظام آموزش عالی تغییر ایده سنتی راهبری آموزشی می‌باشد، پدیده‌هایی مانند رشد فناوری، کاهش کمک‌های مالی، افزایش رقابت، مالکیت دارایی‌های فکری، تنوع و ازدیاد روزافزون، جمعیت جهانی شدن و امنیت پردیس دانشگاه را، برخی از اهم این تغییرات می‌باشد که در دهه گذشته هویدا شده است (۱۶).

واحدهای دانشگاهی نشان داده‌اند، نمی‌توانند با به کار بردن برنامه‌ها، تاکتیک‌ها و استراتژی‌های سنتی پاسخ‌گوی نیاز دانشجویان، اقشار مختلف جامعه و همگام با فناوری‌های روز گام بردارد و مشکلات مالی خود را حل کرده و نیروی کار را برای اقتصاد جدید آماده کنند؛ ازاین روتدوین برنامه‌هایی برای تغییر مأموریت‌های دانشگاه پدیده‌های جدی است و در پاسخ به تغییرات مداوم در محیط به وجود آمده است. بنابراین پژوهش حاضر برای پاسخ به این سوال انجام شد که الگوی برنامه درسی دانش

جدول ۱- بخش از متن مصاحبه‌ها

ردیف	مصاحبه‌ها
۱	تربیت اخلاقی همیشه یکی از اهداف اصلی و پایدار در نظام‌های آموزش در سطح دنیا است؛ آموزش اخلاقیات و ارزش‌ها به عنوان یک مسئولیت سنگین بر دوش نظام‌های آموزشی و تربیتی جهان احساس می‌شود اساس نظام‌های آموزشی در دوران مدرن به عنوان نهادهای تربیتی و فرهنگ ساز فقط به انتقال بعد دانشی به دانش آموزان محدود نبوده و کارکرد هنجاری، ارزش بنیان و اخلاقی آن‌ها نیز مطرح بوده استدر حالی که در باب ضرورت و اهمیت تربیت اخلاقی هم‌نواپی محسوس بین نظریه پردازان وجود دارد ولی در باب چیستی و چگونگی آن این هم‌نواپی جای خود را به به عبارت دیگر تربیت اخلاقی اصطلاح عامی است که در تشتت آرا می‌دهد برای برنامه درسی

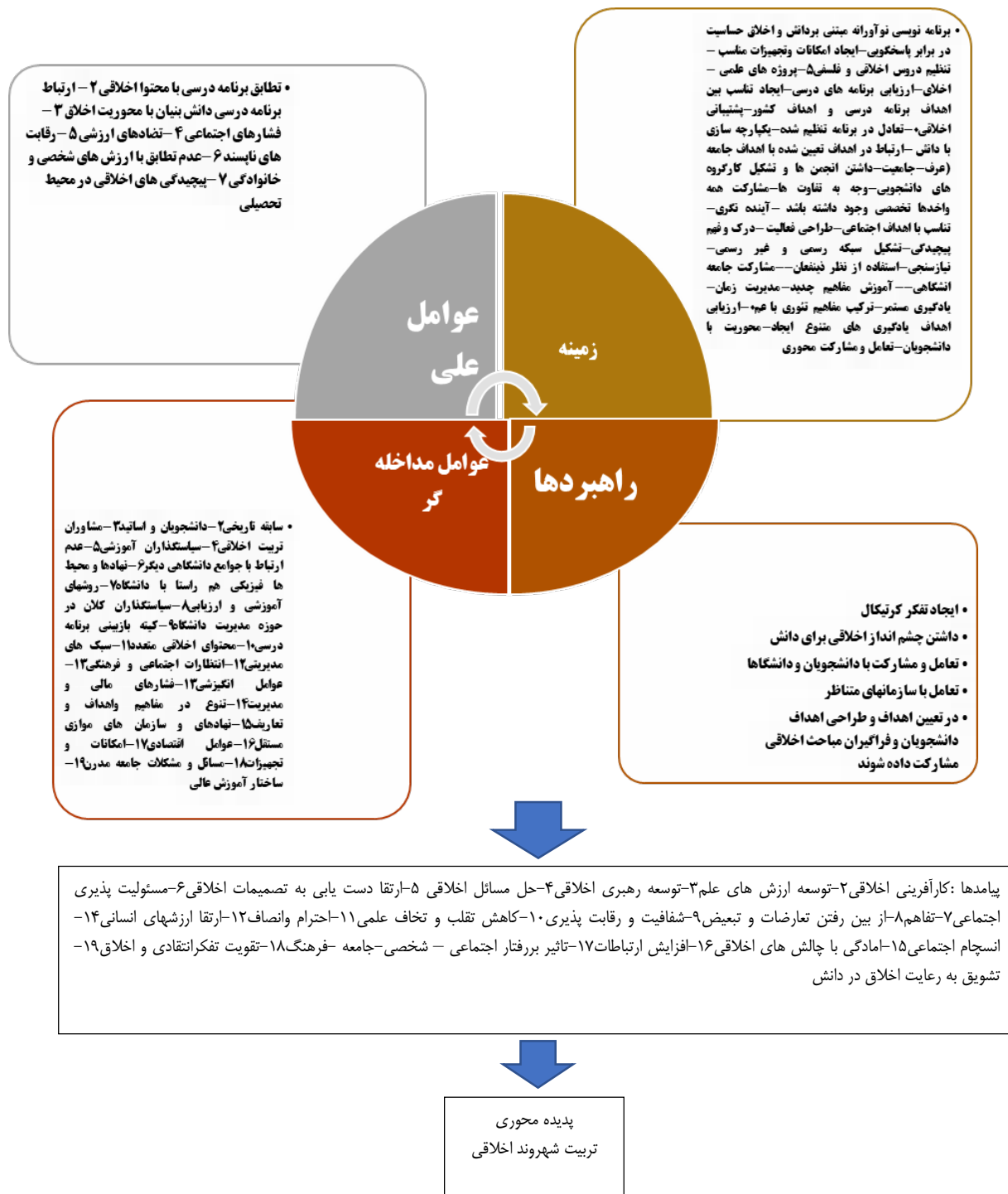
	<p>همراه که هم دانش بنیان باشد و هم اخلاق در نظر داشته باشد حاوی نکات مهمی است که له گونه ای باید بایکدیگر تلفیق شوند برنامه درسی مبتنی با تربیت اخلاقی در واقع منظومه ای است که در آن رویکرد کلی برنامه درسی اخلاق و عناصر وابسته به آن به طور صحیح مشخص می گردد و سازوکار این عناصر با رویکرد و فرهنگ حاکم بر نظام آموزشی تضمین می گردد. در گام اول جهت گیری کلان نسبت به تعریف اخلاق و مصادیق ارزش های اخلاقی بر اساس فرهنگ مسلط جامعه مشخص گردد. در گام دوم فرایند شکل گیری اخلاق در افراد شناسایی شده و مولفه های اساسی رشد اخلاقی و سطح توانایی و قابلیت یادگیری جامعه هدف مشخص شود. طی شدن این دو گام بر طراحی برنامه درسی برای تربیت اخلاقی، تقدم زمانی- منطقی دارد برنامه درسی تربیت اخلاقی در واقع پروتکل و برنامه عملی است که با هدف نهادینه سازی ارزش ها و فضایل اخلاقی در سطح دانش، نگرش و مهارت فراگیران تدوین و طراحی می شود.</p>	
۲	<p>برنامه درسی دانش بنیان در آموزش اخلاق باید به طور جامع و متعادل، مفاهیم اخلاقی و ارزش ها را ترسیم کند و در عین حال به دانش آموزان امکان تجربه عملی و تفکر انتقادی در زمینه های اخلاقی را فراهم کند. در ادامه، شاخص هایی که برنامه درسی دانش بنیان در آموزش اخلاق باید داشته باشد، آورده شده است:</p> <p>تعریف اهداف یادگیری: شناسایی مفاهیم و ارزش های اخلاقی مهم که می خواهید دانش آموزان درک و توسعه دهند. تعیین هدف اصلی از تدریس اخلاق، مانند توسعه تفکر انتقادی، ارتقاء دستیابی به تصمیمات اخلاقی، و توجیه اخلاقی. طراحی ساختار درسی: مبانی اخلاق: معرفی نظریه ها، اصول، و مفاهیم اساسی در زمینه اخلاق. موضوعات اخلاقی در حوزه های مختلف: ارتباط ارزش ها و مفاهیم اخلاقی با حوزه های تخصصی مختلف، مانند پزشکی، تجارت، علوم اجتماعی و... مورد مطالعات عملی: استفاده از موارد واقعی و مسائل اخلاقی مشخص برای توسعه تفکر انتقادی و تصمیم گیری اخلاقی. روش های آموزشی: بحث های گروهی: ایجاد فرصت برای تبادل نظر و بحث در مورد مسائل اخلاقی. مطالعه موردی: مورد مطالعات واقعی یا مجازی برای تمرین تصمیم گیری اخلاقی. تفکر انتقادی: تشویق دانش آموزان به بررسی ارزش ها و مفاهیم اخلاقی از زوایای مختلف. تمرین های عملی: فعالیت های تجربی برای کمک به دانشجویان در درک بهتر مفاهیم اخلاقی. ارزیابی و اندازه گیری: ارزیابی مداوم: استفاده از ارزیابی های فرم آماده برای تعیین پیشرفت دانشجویان</p>	
۳	<p>این شاخص ها باید با اهداف، زمینه و رشته های خاص دانشگاه تطبیق داده شوند و تضمین کنند که برنامه درسی به طور مؤثر دانش، ارزش ها و مهارت های اخلاقی را در دانشجویان القا می کند. شاخص های یک برنامه درسی مبتنی بر دانش با محوریت اخلاق در دانشگاه ها منعکس کننده مؤلفه ها و نتایج کلیدی است که باید در برنامه درسی وجود داشته باشد. این شاخص ها به ارزیابی اثربخشی برنامه درسی در انتقال دانش، ارزش ها و مهارت های اخلاقی به دانش آموزان کمک می کند.</p>	
۴	<p>تدوین مباحث اخلاقی در دانشگاه ها به گونه ای انجام می شود که دانشجویان به طور جامع و عمیق با مفاهیم اخلاقی آشنا شوند و بتوانند در مواقع مختلف تصمیم های اخلاقی درست بگیرند. در زیر، مراحل تدوین مباحث اخلاقی در دانشگاه ها را مشاهده می کنید: شناسایی هدف ها و خرده هدف ها: مشخص کردن اهداف کلی درسی، مانند توسعه تفکر انتقادی، ارتقاء ارزش های اخلاقی، و توانایی تصمیم گیری اخلاقی. تعیین اهداف خرده هدفی که به هر موضوع اخلاقی درسی اختصاص دارد.</p>	
۵	<p>پیاده سازی برنامه درسی دانش بنیان با محوریت اخلاق در دانشگاه ها یک چالش جدی و مهم است که نیازمند تدقیق و تامل در تمام جوانب آن می باشد. در زیر مراحل کلی برای پیاده سازی برنامه درسی دانش بنیان با تمرکز بر اخلاق در دانشگاه ها آورده شده است تشکیل تیم چند تخصصی: در ابتدا باید تیمی از اعضای متخصص در زمینه های مختلف را تشکیل دهید. اعضای این تیم می توانند اساتید تربیت اخلاقی، متخصصان تعلیم و تربیت، متخصصان فرهنگی و مشاوران تربیتی باشند. تحلیل محیط و نیازها: ابتدا باید محیط دانشگاه و نیازهای فرهنگی، اخلاقی و تربیتی دانشجویان را به دقت تحلیل کنید.</p>	
۶	<p>برنامه درسی در محیط آموزش عالی موضوعی نسبتاً جدید است که به تازگی توجه صاحب نظران و محافل علمی پژوهشی در رشته مطالعات برنامه درسی را به خود مشغول کرده است. واژه آموزش عالی برای اندیشمندان برنامه درسی نیز واژه ای مانوس و قابل توجه نظیر آنچه که در حوزه های آموزش عمومی وجود دارد، نیست. این غفلت دوجانبه از قلمرو برنامه درسی در حیطه مطالعات برنامه درسی در آموزش عالی به هیچ وجه وجود ضرورت ها، نگرانی ها و نقشی را که این حیطه نوپا در حیات مؤثر نظام های آموزش عالی دارد، نفی نمی کند. برنامه های درسی بی تردید مهمترین و شاید اساسی ترین مؤلفه نظام آموزش عالی است که لازمه طراحی برنامه ها و اقدامات آموزشی مؤثر، توجه به برنامه ریزی درسی نظام دار است و لازمه فهم پیچیدگی ها در محیط آموزش عالی، استفاده از یافته ها و درک مفهومی مطالعات پیگیر برنامه درسی در محیط دانشگاه ها استسطوح مختلفی در برنامه درسی و تدوین برنامه درسی باید در نظر گرفته شود.</p>	
۷	<p>آموزش عالی یکی از زیرساخت های مهم نظام آموزشی هر کشور می باشد که وظیفه آنتربیت نیروی متخصص در زمینه های مختلف، پژوهش و ارائه خدمات تخصصی در حوزه های متنوع علم و فناوری به جامعه است. همه جوامع به دنبال پیوند هرچه بیشتر بین آموزش عالی و برنامه های پیشرفت ملی و ارتقای دانش و فناوری هستند. زیرا توسعه ملی نیازمند حرکت به سوی علم و فناوری، چه در تدریس و چه در تحقیق دانشگاهی است. در سال های اخیر نقش دانشگاه ها در مدیریت و برنامه ریزی کشورها تغییر کرده است. هدف اصلی دانشگاه های نسل اول بر آموزش مستقیم بنا شده بود، دانشگاه های نسل دوم در حال حاضر بر مبنای آموزش مبتنی بر پژوهش و آموزش برای انجام پژوهش تغییر یافته اند. در نسل سوم، هم زمان با آموزش نیروی انسانی برای تولید علم و توسعه فناوری در حل مسائل و مشکلات رایج، همچنین تولید کار و ثروت آفرینی در اهداف و برنامه های دانشگاه ها گنجانده شده است و در نسل چهارم، دانشگاهها علاوه بر وظایف نسل سوم باید به سمت تربیت خلاق و نوآور حرکت کنند. لذا، سرمایه گذاری در آموزش عالی یکی از راه های اساسی برای دستیابی به نیروی ماهر و توسعه اقتصادی اجتماعی محسوب می شود.</p>	

<p>۸ پیاده‌سازی برنامه درسی دانش بنیان در آموزش عالی با محوریت تعالی اخلاقی در دانشگاه می‌تواند به تأثیرات مثبت و پیامدهای متنوعی منجر شود. این تغییرات می‌توانند در سهولت‌تر کردن یادگیری دانشجویان، توسعه توانمندی‌های اخلاقی، تقویت فرهنگ سازمانی، و تأثیر در جامعه به وجود آیند. در زیر، به برخی از پیامدهای ممکن برای دانشگاه در نتیجه اجرای برنامه درسی دانش بنیان با محوریت تعالی اخلاقی اشاره می‌شود.</p>	<p>۸</p>
<p>۹ ایجاد یک برنامه درسی مبتنی بر دانش در آموزش عالی با تمرکز بر تعالی اخلاقی شامل چندین عامل اساسی است. این عوامل به توسعه و اجرای موفقیت آمیز برنامه درسی کمک می‌کند که هم دانش آکادمیک و هم ارزش‌های اخلاقی را ارتقا می‌دهد. در زمینه دانشگاه، این عوامل می‌تواند شامل موارد زیر باشد: فلسفه و رسالت آموزشی؛ فلسفه و رسالت دانشگاه باید بر اهمیت آموزش کل نگر که رشد فکری را با رشد اخلاقی ترکیب می‌کند، تأکید کند. درک روشن از اهداف آموزشی دانشگاه، ادغام تعالی اخلاقی در برنامه درسی را هدایت خواهد کرد. طراحی و بازنگری برنامه درسی: فرآیند طراحی برنامه درسی باید تمرکز عمدی بر ارزش‌های اخلاقی و رشد اخلاقی داشته باشد. این شامل نقش برداری از مکان و چگونگی ادغام مفاهیم اخلاقی در دوره‌های مختلف و همچنین بازیابی منظم برنامه درسی برای اطمینان از مرتبط بودن و مؤثر بودن مؤلفه اخلاقی است.</p>	<p>۹</p>
<p>۱۰ شرایط علی‌اکه می‌تواند برنامه درسی دانش بنیان در آموزش عالی با محوریت تعالی اخلاقی دانشگاه را ایجاد نماید می‌تواند موارد زیر را شامل شود: تعیین ارزش‌ها و اصول اخلاقی؛ ابتدا باید ارزش‌ها، اصول و مفاهیم اخلاقی که می‌خواهید به دانشجویان انتقال دهید، به طور دقیق تعیین شوند. این ارزش‌ها باید با تأکید بر تعالی اخلاقی تطابق داشته باشند. اساتید متخصص در حوزه اخلاقی و تربیت اخلاقی باید در طراحی و اجرای برنامه درسی شرکت داشته باشند تا از دانش تخصصی و تجربه خود برای تدریس مفاهیم اخلاقی استفاده کنند برنامه درسی باید تعامل میان رشته‌های مختلف را ترغیب کند تا دانشجویان به دیدگاه‌ها و ارزش‌های متنوعی در زمینه اخلاقی دسترسی داشته باشند.</p>	<p>۱۰</p>

جدول ۲- مدهای محوری و گزینشی استخراج شده از کدهای باز

کدهای گزینشی	کدهای محوری
شاخص‌های برنامه درسی دانش بنیان	محوریت دانشجویان // دانش قدرتمند // ارتباط با صنعت و جامعه // مدیریت زمان // استفاده فناوری آموزشی // توجه به نیازهای یادگیری فردی دانشجویان // تنوع منابع و مواد آموزشی // یادگیری مستمر و خودآموزی // تعامل و همکاری // ترکیب مفاهیم تئوری با تجربه‌های عملی // فرآیند یادگیری را بر اساس اصول دانش // تفکر انتقادی // ارزیابی متناسب با اهداف // تجربه‌های یادگیری متنوع // استفاده از فناوری // یادگیری مبتنی بر مسئله // مهارت‌های فرانشاختی // انتقال دانش // توجه به توسعه مهارت‌ها // تفکر کریتیکی // تعامل و مشارکت محورد
شاخص‌های برنامه درسی اخلاق مدار	توجه به صلاحیت‌های اخلاقی حرفه‌ای // توجه به زمان و مکان // تأکید بر نقش عمل اخلاقی // توجه به اخلاق فردی // هدفمندسازی // توانمندسازی اخلاقی // اخلاق اجتماعی // مفاهیم فضایل اخلاقی // پیشرفت مهارت‌های اخلاقی // برقراری ارتباط مفاهیم با مسائل اخلاقی // تعامل اخلاقی با جامعه // حل مشکلات اخلاقی // آموزش ارزش‌ها و اخلاقیات // ترکیب اخلاق با محتوای درسی // تشویق به تحقیقات اخلاقی // ادغام اخلاق در محیط آموزشی // فرهنگ‌سازی اخلاقی // پشتیبانی اخلاقی // فرابرنامه‌ای بودن // هم‌ترازی تربیت اخلاقی با تربیت // شایستگی محوری // محوریت اخلاق فضیلت‌گرای دینی و رویکرد تربیت منش
شاخص‌های الگو برنامه درسی دانش بنیان مبتنی بر محوریت اخلاق	ارزیابی // محوریت دانشجویان در تدوین اهداف // ارتباط با جوامع خارجی // تطبیق برنامه درسی تنظیم شده با محتوای مورد نظر هر رشته // تدوین منابع آموزشی // طراحی فعالیت‌ها عنصر محتوا در ارتباط با هدف‌ها است // استفاده از نظریات دین‌فغان // تدوین و طراحی دروس // نیازسنجی // شناسایی و حمایت از افراد خلاق و ایده‌پرداز // فهم پیچیدگی‌ها در محیط آموزش عالی // حساسیت‌هایی که در خصوص پاسخگویی // شناسایی مولفه‌های اساسی رشد اخلاقی // تناسب با اهداف کشور // کارگاه‌ها و نشست‌ها // آموزش اساتید // تنوع در انتخاب محتوا اخلاقی // برنامه‌ریزی بر اساس نیازهای اخلاقی به روز جامعه // تناسب با اهداف اخلاقی و اجتماعی جامعه مبدأ // تعریف اخلاق و مصادیق آن // همدلی // مسئولیت‌پذیری // شفافیت // عدالت // روش‌های آموزشی و ارزیابی // توجه به وجود دین‌فغان توجه به تفاوت‌ها // مسائل و مشکلات جامعه مدرن درگیر باشند // توجه به آینده‌های ممکن و در چشم اندازها // مشارکت و تعامل // برنامه درسی نوآورانه // عوامل ساختاری آموزش عالی // توجه به ویژگی‌های فراگیران // دروس اخلاقی و فلسفی // پروژه‌های عملی اخلاقی انجمن‌ها و گروه‌های اخلاقی // جامع // متعادل // یکپارچه‌سازی با دانش‌های دیگر // تابعیت از زمان و

	<p>مکان // توجه به اصل همگانی بودن اخلاق // عاملیت اخلاق // محتوای معنطف در زمینه اخلاق // الگو مارپیچی // موقعیت محوری</p>
<p>زمینه برنامه درسی دانش بنیان مبتنی بر محوریت اخلاق</p>	<p>برنامه‌نویسی نوآورانه مبتنی بردانش و اخلاق // حساسیت در برابر پاسخگویی // ایجاد امکانات و تجهیزات مناسب // تنظیم دروس اخلاقی و فلسفی // پروژه‌های علمی - اخلاقی</p> <p>ارزیابی برنامه‌های درسی // ایجاد تناسب بین اهداف برنامه درسی و اهداف کشور // پشتیبانی اخلاقی // تعادل در برنامه تنظیم شده // یکپارچه‌سازی با دانش // ارتباط در اهداف تعیین شده با اهداف جامعه (عرف-جامعیت) // داشتن انجمن‌ها و تشکیل کارگروه‌های دانشجویی // توجه به تفاوت‌ها // مشارکت همه واحدها تخصصی وجود داشته باشد // آینده نگری // تناسب با اهداف اجتماعی // طراحی فعالیت // درک و فهم پیچیدگی // تشکیل شبکه رسمی و غیر رسمی // نیازسنجی // استفاده از نظر ذینفعان // مشارکت جامعه دانشگاهی // آموزش مفاهیم جدید // مدیریت زمان // یادگیری مستمر // ترکیب مفاهیم تئوری با عمل // ارزیابی اهداف یادگیری‌های متنوع ایجاد // محوریت با دانشجویان // تعامل و مشارکت محوری</p>
<p>پیامد برنامه درسی دانش بنیان مبتنی بر محوریت اخلاق</p>	<p>کارآفرینی اخلاقی // توسعه ارزش های علم // توسعه رهبری اخلاقی // حل مسائل اخلاقی // ارتقا دست یابی به تصمیمات اخلاقی // مسئولیت پذیری اجتماعی // تفاهم // از بین رفتن تعارضات و تبعیض // شفافیت و رقابت پذیری // کاهش تقلب و تخاف علمی // احترام و انصاف // ارتقا ارزش‌های انسانی // انسجام اجتماعی // آمادگی با چالش‌های اخلاقی</p> <p>افزایش ارتباطات // تاثیر بر رفتار اجتماعی - شخصی - جامعه - فرهنگ // تقویت تفکر انتقادی و اخلاق // تشویق به رعایت اخلاق در دانش</p>
<p>راهبردهای برنامه درسی دانش بنیان مبتنی بر محوریت اخلاق</p>	<p>ایجاد تفکر کرتیکال // داشتن چشم انداز اخلاقی برای دانش // تعامل و مشارکت با دانشجویان و دانشگاهها // تعامل با سازمان‌های متناظر // در تعیین اهداف و طراحی اهداف دانشجویان و فراگیران مباحث اخلاقی مشارکت داده شوند.</p>
	<p>سابقه تاریخی // دانشجویان و اساتید // مشاوران تربیت اخلاقی // سیاست گذاران آموزشی // عدم ارتباط با جوامع دانشگاهی دیگر // نهادها و محیطها فیزیکی هم راستا با دانشگاه // روش‌های آموزشی و ارزیابی // سیاست گذاران کلان در حوزه مدیریت دانشگاه // کیتته بازبینی برنامه درسی // محتوای اخلاقی متعدد // سبک‌های مدیریتی // انتظارات اجتماعی و فرهنگی // عوامل انگیزشی // فشارهای مالی و مدیریت // تنوع در مفاهیم و اهداف و تعاریف // نهادهای و سازمان های موازی مستقل // عوامل اقتصادی // امکانات و تجهیزات // مسائل و مشکلات جامعه مدرن // ساختار آموزش عالی</p>
<p>عوامل مداخله گر برنامه درسی دانش بنیان مبتنی بر محوریت اخلاق</p>	<p>عدم تطابق برنامه درسی با محتوا اخلاقی // عدم ارتباط برنامه درسی دانش بنیان با محوریت اخلاق // فشارهای اجتماعی // تضادهای ارزشی // رقابت‌های ناپسند // عدم تطابق با ارزش‌های شخصی و خانوادگی // پیچیدگی های اخلاقی در محیط تحصیلی</p>

شکل ۱: مدل پارادایمی طراحی برنامه درسی دانش بنیان با محوریت اخلاق در آموزش عالی

بحث و نتیجه گیری

عالی تحول ایجاد کند از الویت های نظام آموزشی کشور است. می توان گفت این عوامل زمینه ساز؛ شامل برنامه- نویسی نوآورانه مبتنی بر دانش و اخلاق، حساسیت در برابر پاسخ گویی، ایجاد امکانات و تجهیزات مناسب، تنظیم دروس اخلاقی و فلسفی، تدوین پروژه های علمی- اخلاقی،

این پژوهش با هدف ارائه الگو پارادایمی برنامه درسی دانش بنیان با محوریت تعالی اخلاق در نظام آموزش عالی انجام شد. یافته های به دست آمده نشان داد که لازمه اجرا و تدوین چنین الگویی که بتواند دانشجویان و نظام آموزش

چنان‌چه مطرح شد و ضرورت ایجاد چنین برنامه درسی دانش بنیان که بر محوریت اخلاق استوار باشد، یکی از نیازهای آموزشی کشور است. بنابراین برای ایجاد چنین الگویی مانیازمند داشتن تفکر کریتیکیال هستیم. تفکر کریتیکیال به معنای تفکری است که با تمرکز بر تجزیه و تحلیل، ارزیابی و تفکر منطقی در مورد موضوعات و اطلاعات انجام می‌شود. این نوع تفکر به دنبال درک عمیق و شناخت دقیق از موضوعات است و از قابلیت‌های انتقادی و تحلیلی فرد برخوردار است. در طی فرآیند تفکر کریتیکیال، افراد سعی می‌کنند به دقت اطلاعات را مورد سنجش قرار دهند و به سوالات مختلف پاسخ دهند. هم-چنین یک چشم انداز اخلاقی برای دانش خود متصور باشیم و الگو اهداف آن را به خوبی مشخص کنیم. اما این چشم انداز باید برگرفته از تفکر کریتیکیال و تعامل و مشارکت تعامل و مشارکت با دانشجویان و دانشگاه‌ها و تعامل با سازمان‌های متناظر ایجاد شود تا طرحی جامع باشد نه فقط طرحی نظری و تئوریک. همه آن چه که یک برنامه یک طرح درس را کامل و جامع می‌نماید در نظر گرفتن پیامدهای احتمالی ایجاد این طرح یا الگو است در این تحقیق با اجرای الگویی برنامه درسی دانش بنیان با محوریت اخلاق متعالی می‌توان انتظار داشت شهروندانی تربیت شوند که خود از لحاظ اخلاقی کارآفرین باشند. کمک به توسعه ارزش‌های علم و توسعه اخلاقی کنند و هم‌چنین به‌عنوان رهبران اخلاقی باشند؛ مسائل اخلاقی در حوزه‌های علمی را هدایت و حل نمایند و دستیابی به تصمیمات اخلاقی ارتقا بخشد مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تفاهم در جامعه افزایش یابد. تعارضات و تبعیض تقلب و تخاف علمی با ایجاد شفافیت اخلاقی و رقابت پذیری کاهش یابد، احترام ارزش‌های انسانی ارتقا یابد و انسجام اجتماعی در جامعه بیشتر شود.

آموزش عالی نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری و پیشرفت جوامع ایفا می‌کند. آموزش عالی با تخصیص منابع مالی، توسعه زیرساخت‌های تحصیلی، و ایجاد محیط‌های مطالعه و تحقیقاتی به عنوان دلیلی برای جذب استعداد‌های جوان، توسعه تحصیلات عالی و پژوهش را ترویج می‌کند. دانشگاه‌ها با ایجاد این مراکز باعث ایجاد زیرساخت‌های لازم برای انجام تحقیقات پیشرفته و گسترش علمی می‌شود. دوره‌های تحصیلی و آموزشی در دانشگاه‌ها به دانشجویان امکان می‌دهد تا دانش فنی و علمی را یاد بگیرند. باعث پرورش استعداد‌های دانشجویان

ارزیابی برنامه‌های درسی، ایجاد تناسب بین اهداف برنامه درسی و اهداف کشور، پشتیبانی اخلاقی، تعادل در برنامه تنظیم شده، یکپارچه سازی با دانش، ارتباط در اهداف تعیین شده با اهداف جامعه (عرف-جامعیت) داشتن انجمن‌ها و تشکیل کارگروه‌های دانشجویی، وجه به تفاوت‌ها، مشارکت همه واحدها تخصصی وجود داشته باشد، آینده نگری، تناسب با اهداف اجتماعی-طراحی فعالیت، درک و فهم پیچیدگی، تشکیل شبکه رسمی و غیر رسمی، نیازسنجی، استفاده از نظردینفعان، مشارکت جامعه دانشگاهی، آموزش مفاهیم جدید، مدیریت زمان، یادگیری مستمر، ترکیب مفاهیم تئوری با عمل، ارزیابی اهداف یادگیری‌های متنوع با محوریت دانشجویان، تعامل و مشارکت محوری. نتایج به‌دست آمده با سایر تحقیقات (۱۷-۱۸) همسو و هم جهت بود. جهت تبیین این موارد باید گفت آن‌چه که می‌توان در تدوین الگودانش بنیان با محوریت تعالی اخلاقی نیاز به بستر و زمینه ای داریم که بتوان با در نظر داشتن این بستر الگو را پیاده کنیم. یافته-های به دست آمده با سایر تحقیقات (۱۹-۲۱) همسو بود. جهت تبیین می‌توان گفت برنامه درسی که مبتنی بر این ۴ مرحله باشد یعنی در طی این ۴ مرحله موارد ذکر شده را لحاظ کند می‌توان امید داشت که که فراگیران دانشگاهی ضمن این‌که علم و دانش به روز دنیا را فرا می-گیرند در زمینه اخلاقی نیز توانا خواهند شد. برنامه درسی که در این پژوهش سعی شد بر آن تاکید شود برنامه و الگویی با این هدف تدوین شد که به‌طور واضح ارتباط بین مضامین درسی و اصول اخلاقی را نشان دهد. این ارتباط در تمامی دروس و رشته‌ها تعبیه شده باشد تا دانشجویان در همه زمینه‌های تحصیلی خود با ابعاد اخلاقی دانش خود آشنا شوند. آموزش اخلاق نباید به یک درس محدود شود؛ بلکه باید در تمامی دروس، به‌ویژه در دروس اصلی تخصصی، جا داده شود و دانشجویان در هر مرحله از تحصیل خود مواجه با مسائل اخلاقی مرتبط با حوزه تخصصی خود خواهند بود. الگوی برنامه درسی به دانشجویان کمک می‌کند تا مهارت‌های تصمیم‌گیری اخلاقی خود را توسعه دهند. مهارت‌ها به آن‌ها کمک می‌کنند تا در مواجهه با مسائل پیچیده اخلاقی، تصمیمات بهینه‌ای بگیرند. برنامه درسی فرصت‌ها و ویژگی‌هایی را ارائه می‌دهد تا دانشجویان به مشارکت اجتماعی تشویق شوند. با فعالیت در زمینه‌های اجتماعی و خدمات به جامعه، دانشجویان مسئولیت اجتماعی را تجربه کنند

که در حال حاضر این شرایط علی‌الزومه طراحی و اجرای چنین الگویی را نشان می‌دهد این شرایط علی در محیط آکادمیک و دانشگاهی به شرح زیر است: عدم تطابق برنامه درسی با محتوا اخلاقی، عدم ارتباط برنامه درسی دانش بنیان با محوریت اخلاق، فشارهای اجتماعی، تضادهای ارزشی، رقابت‌های ناپسند، عدم تطابق با ارزش‌های شخصی و خانوادگی، پیچیدگی‌های اخلاقی در محیط تحصیلی.

ملاحظه‌های اخلاقی

در انجام این پژوهش اصول اخلاقی کار بار با شرکت-کننده انسان نظیر رعایت محرمانگی اطلاعات و رضایت آگاهانه ملاحظه شده است. ضمناً اصل امانت‌داری علمی در تمامی مراحل مرور ادبیات و نگارش متن رعایت شده است. پژوهشگران تصریح می‌کنند که هیچ‌گونه تعارض منافع بر سر این سند در بین ایشان وجود ندارد. هم‌چنین متعهد می‌شوند که محتوای این مقاله در هیچ نشریه دیگری به چاپ نرسیده باشد.

سپاسگزاری

نویسندگان این مقاله از کلیه شرکت‌کنندگان حاضر در پژوهش سپاسگزاری می‌کنند.

در حوزه‌های علمی مختلف نقش مهمی دارد. این نظام با چالش‌های فراوانی در حال حاضر روبرو هستند یکی چالش که به دلیل سرعت فراوان تغییرات فناورانه و علمی است که باید پاسخ‌گویی آن باشد و انعطاف‌پذیری و آمادگی برای تطابق با نیازهای جدید علم و صنعت آماده شود و چالش دیگر طراحی الگوی برنامه درسی که فقط به انتقال دانش تخصصی اکتفا نکند بلکه با تأکید بر اخلاق، ارزش‌ها و مسئولیت‌های اجتماعی، دانشجویان را به شهروندانی متفکر و اخلاقی تبدیل کند، یک چالش مهم است الگوی مطلوب برنامه درسی دانش بنیان در آموزش عالی با محوریت تعالی اخلاقی دانشگاه‌ها چه ویژگی‌هایی دارد؟ با توجه به یافته‌های به‌دست آمده جهت تدوین الگوی مطلوب ۴ بعد ۴ اصلی این الگو قابل تعریف است که شامل محتوا، رئوس مطالب، روش، سنجش است و دارای ۳۳ شاخص هستند. برای بعد محتوا (محوریت دانشجو، همراهی اهداف علمی با محتوا اخلاقی، تناسب با اهداف اخلاقی و اجتماعی کشور، آموزش مفاهیم جدید، تنوع در انتخاب محتوا، درک و فهم پیچیدگی، مشارکت همه واحدها تخصصی، یکپارچه سازی با دانش، تنظیم دروس اخلاقی و فلسفی، تطبیق برنامه درسی تنظیم شده با محتوای مورد نظر هر رشته) باید در نظر گرفته شود تا بتواند محتوا آموزشی را هم در کنار توجه به دانش بنیان بودن اخلاق را نیز به همراه داشته باشد. برای بعد رئوس مطالب (تنظیم سرفصل درس‌ها با مبانی اخلاقی، همدلی، پروژه‌های اخلاقی، توجه به تفاوت‌ها، برنامه‌های درسی نوآوری، شفافیت، عدالت، مشارکت و تعامل) باید مد نظر باشد و برای بعد روش تنظیم برنامه درسی باید به (آینده-نگری توجه شود؛ توجه به ویژگی‌های فراگیران آموزشی شود؛ استفاده از نظر ذینفعان، ترکیب مفاهیم تئوری با عمل، یادگیری مستمر، تشکیل شبکه رسمی و غیر رسمی، داشتن انجمن‌ها و تشکیل کارگروه‌های دانشجویی، ایجاد امکانات و تجهیزات مناسب، روش‌های ارزیابی و آموزشی نوین) برای بعد سنجش نیز باید (ارزیابی مستمر؛ پشتیبانی اخلاقی؛ نیازسنجی؛ ارزیابی اهداف یادگیری‌های متنوع ایجاد؛ حساسیت در برابر پاسخگویی، بررسی مسائل و مشکلات جامعه مدرن) در نظر گرفته شود شرایط علی که به طور معمول به آن‌ها اشاره می‌شود، شرایطی هستند که اگر بخواهیم یک وضعیت یا حالت خاص را به‌عنوان جواب یا حل در نظر بگیریم، باید این شرایط برقرار باشند

References

- Shahryari M, Rezadoost K. (2022). Identifying the Opportunities and Challenges of Academic Planning and Providing a System Model for Higher Education Planning: Based On Data Theory. *Journal of Educational Planning Studies*; 10(20): 1-23. (In Persian)
- Mojtazadeh M, Abbaspour A, Makeki H, Farasatkah M. (2018). Accreditation and Quality Assurance Model of Iran's Higher Education System from the Perspective of the Experts. *Journal of Research in Educational Systems*; 12(42): 7-24. (In Persian)
- Tran LT, Jung J, Unangst L, Marshall S. (2023). New developments in internationalisation of higher education. *Higher Education Research & Development*; 42(5): 1033-1041.
- Seghatoleslam AR. (2023). Curriculum Planning and Compilation of Educational Topics on Research Ethics. *Ethics in Science and Technology*; 18 (3): 92-101. (In Persian)
- Yuliza Y. (2022). Education Planning Curriculum Based on Technology: Impact Evaluation. *Development: Studies in Educational Management and Leadership*; 1(1): 55-74.
- Lòpez CAN, Ramirez NJT, Rivera-Zamudio J. (2022). Competency-based curriculum planning model to overcome inconsistencies in vocational training. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*; 4 (11): 482-488.
- Mendoza W, Ramirez GM, González C, Moreira F. (2022). Assessment of Curriculum Design by Learning Outcomes (LO). *Education Sciences*; 12(8): 541-55.
- Amani M, Nave Ebrahim A, Zeinabadi HR, Abdollahi B. (2020). Pathology of the regulations for delegation of the curriculum authority to universities and higher education institutions (2016). *Journal of Research in Educational Systems*; 14(49): 7-23. (In Persian)
- Shafiei M, Mirghafari F, Keshtkar F, Pakbaz Z, Hajizadeh M, Azarpikan B. (2023). Designing the framework of technological curriculum policymaking in the higher education system: a meta-synthesis approach. *Journal of higher education curriculum studies*; 8 (4): 27-39. (In Persian)
- Shafiei Sarvestani M, Nasiri MH, Jahani J, Mohammadi, M. (2023). Examining the Challenges of the Academic Well-Being of Academic Staff Members in Order to Develop A Curriculum for the Professional Excellence of Professors. *Journal of higher education curriculum studies*; 2 (4): 78-90. (In Persian)
- Dolati A, Siadat A, Aminbeidokhti A, Neyestani M. (2021). An Analysis of the Social Participation of Universities in the Society with an Emphasis on Local Community Expectations. *Journal of Applied Sociology*; 32(1): 59-82. (In Persian)
- Syndia A. Nazario-Cardona and Eloy A. Ruiz-Rivera (2023) Higher Education in Latin America and the Caribbean: Civic Engagement and the Democratic Mission Ireland, Published in Machdohnil Ltd.
- Delcea C, Javed SA, Florescu MS, Ioanas C, Cotfas LA. (2023). 35 years of grey system theory in economics and education. *Kybernetes*.

- Adhikari DR, Shrestha P. (2023). Knowledge management initiatives for achieving sustainable development goal 4.7: higher education institutions' stakeholder perspectives. *Journal of Knowledge Management*; 27(4): 1109-39.
- Khamitova A. (2023). Innovative Learning Spaces of Higher Education: a Systematic Mapping Review of Themes. *TechTrends*; 67(5): 830-42.
- Firoozi F, Taleb Z, Shahmohammadi N. (2021). A pattern for Cloud Computing - Based Collaborative Learning in Higher Education: Grounded Theory. *New Educational Approaches* , 2021; 16(1): 21-42. (In Persian)
- Azadarmaki A, Davoodi A, Alizadehmajd A. (2021). Designing A Marketing Model Based On Entrepreneurship And Innovation In Knowledge-Based Companies. *Journal of Advertising and Sales Management*; 2(3): 15-29. (In Persian)
- Torabi T, Bayani A, Saemi H, Akbari H. (2022). Investigating the necessity of designing a curriculum for learning and study skills in the Iranian higher education system. *Education Strategy Medical Sciences*; 15 (4) :368-37. (In Persian)
- Karami M, Bahmanabadi S, Esmaeili A. (2012). Utility decision-making structure in Higher Education Curriculum designing From the perspective of faculty and curriculum specialist. *Research in Curriculum Planning*; 9(34): 92-104. (In Persian)
- Erimi S, Salimi L. (2022) Structural Engineering of Interdisciplinary Curriculum Design for Higher Education of Iran, *Interdisciplinary Research Conference in Management and Human Sciences*. (In Persian)
- Salimi J. (2015). Designing Interdisciplinary Curriculum Applied Model in Higher Education. *Higher Education Letter*; 7(27): 49-75. (In Persian)